



להתזדנע ולהגלות מהמדי התורה בכל דף בשי"ס

שבת דף נ

סריקה בנזיר ובשבת ובפאות הראש

בשבת דף נ'. נימא כתנאי, בכל חפין את הכלים חוץ ממכלי כסף בגרתקון, הא נתר וחול מותר, והתניא נתר וחול אסור וכו' לא קשיא, הא רבי יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור, הא רבי שמעון דאמר דבר שאין מתכוין מותר. במאי אוקימתא להא דרבי כרבי שמעון, אימא סיפא אבל לא יחוף בהם שער, ואי רבי שמעון משרא קשרי דתנן נזיר חופף ומפספס, אבל לא סורק. אלא הא והא רבי יהודה היא, ותרי תנאי אליבא דרבי יהודה וכו'.

- א -

טעם איסור הסריקה בנזיר ובשבת

שנטה מדברי הגמ', שהרי בגמ' אי' הטעם מפני שהוא מכוין לנימין המדולדלות, ולמה כתב רש"י שטעם האיסור הוא מפני שהוא פסיק רישא.

וכתב דברי הגמ' ודברי רש"י עולין בקנה אחד, דבאמת צריכין הן להטעם כדברי הגמ' דכל הסורק מכוין להסיר נימין המדולדלות, והן לדברי רש"י דאסור משום פסיק רישא, ותו"ד, דמטעם פסיק רישא בלבד לא היה לנו לאסור סריקה בשבת, כי אם אין אצלו נימין מדולדלות אין בזה פסיק רישא לתלישת שערות, ולכן הוצרך הגמ' לומר דכל הסורק הוא מפני שיש בראשו נימין מדולדלות, כי הסריקה הוא להפריד את הנימין המדולדלות והמקושרות זה בזה, כי בלא זה אין אדם סורק את ראשו, ואז יש משום פסיק רישא שבודאי יותלשו שערות ממנו, ואע"ג שאינו מכוין בפירושו לתלישה, הרי זה בגדר פסיק רישא. א

ובמג"א סי' ש"ג סקכ"ב מיישב דברי רש"י קצת בדרך אחרת, ומדבריו מתבאר שיש שהאיסור הוא מפני שמכוין להסיר הנימין, ובזה אסור באמת אפילו במסרק רך אע"ג שאינו ברור שיסיר נימין, ויש שהאיסור הוא מפני שהוא פסיק רישא שיסיר הנימין, וזה דוקא במסרק קשה, אכן בזה אסור אפילו במי שיוודע בעצמו שאינו מתכוין להשיר נימין, שבמסרק קשה אסור משום שהוא פסיק רישא, ורש"י בא להוסיף שאפילו אם אינו מכוין להסיר הנימין אסור משום פסיק רישא, אכן זה דוקא במסרק קשה ולא במסרק רך. וכן מבואר במשנה ברורה שם סקפ"ו.

אם הטעם הוא משום שהוא מכוין לתלישת שער, או משום שהוא בגדר פסיק רישא

- רש"י, רע"ב, רמב"ם, ריב"ש, מג"א -

א. במתני' בנזיר דף מ"ב. שנינו דנזיר חופף ומפספס אבל לא סורק. והנה בגמרא שם מפרש דמתניתין אתיא גם כרבי שמעון שסובר דדבר שאין מתכוין מותר, וזהו הטעם שמוותר לחוף ולפספס, כי אפילו אם ישיר שערות, הרי אינו מכוין לכך, אמנם אינו רשאי לסרוק, כי כל הסורק מכוין להסיר נימין המדולדלות. ומבואר שם ברש"י ובתוס' דנימין המדולדלות היינו שלא נעקרו מן הראש לגמרי אמנם אינן מחוברות יפות ונוחין להנתק. עכ"פ מבואר בגמ' דטעם האיסור הוא מפני שמכוין להשיר את השער.

אמנם רש"י בסוגיין (ד"ה אבל) כתב דהטעם דאסור לסרוק הוא משום דבמסרק ודאי משיר. ורש"י להלן דף פ"א: (ד"ה אבל) כתב ביתר ביאור דהטעם שאינו סורק במסרק הוא משום דבזה ודאי משיר שיער, ומודה ר' שמעון בפסיק רישיה ולא ימות, ובחופף ומפספס אינו דוקא שיסיר שער, ע"כ. וכן כתב הרע"ב בפ"ו דנזיר משנה ג' שהטעם הוא משום שהוא פסיק רישא.

והרמב"ם בפ"ה מהל' נזירות הלכה י"ד כתב ג"כ דנזיר לא יסרוק במסרק, מפני שמשרת את השער ודאי ע"כ. ומבואר בדבריו שטעם האיסור הוא משום שהוא פסיק רישא שיסיר את השער.

והנה בשו"ת הריב"ש סי' שצ"ד (ד"ה דבר) נתקשה בדברי רש"י הנ"ל

השלמות והוספות

שערות הוא צער אצל האדם, ופסיק רישא דלא ניחא לי' אינו נחשב לפסיק רישא. ועל זה צריכים להטעם האמור בגמ' דכל הסורק מכוין להסיר נימין המדולדלות, וזהו פסיק רישא דניחא לי', דבהם ניחא לי' לעקור אותם, ע"כ.

א באורה מישור במס' נזיר שם מיישב הקושיא על דברי רש"י, וכתב דדברי הגמ' ודברי רש"י עולין בקנה אחד, דעיקר הטעם הוא כדברי רש"י משום שהוא פסיק רישא, אלא דלכאורה תקשה שהרי זה פסיק רישא דלא ניחא לי', שהרי תלישת

צפרניו או שערו חייב, זהו אליבא דרבי יהודה שסובר דמלאכה שאינה צריכה לגופה אסור מן התורה, אבל לרבי שמעון, כיון שאינו צריך להצפרניים או להשערות, אינו עובר מן התורה. ולדברי התוס' נמצא דאפילו הגוזז שערו כדרך שגוזזין השערות, וכן בנוטל צפרניו כדרך שנוטלין צפרניים, שאינו צריך כלל לגוף השערות או לצפרניו, נחשב למלאכה שאינה צריכה לגופה, שלדעת רוב הפוסקים אינו אסור מן התורה אלא מדרבנן.

אמנם בשו"ת הריב"ש שם (ד"ה ע"ד) כתב דהגוזז שערו כדרך שגוזזין השערות הרי זו מלאכה שצריכה לגופה אע"ג שאינו צריך להשערות, כי מלאכת גזיזה שהיתה במשכן לא היתה לצורך הצמר והשער, כי אם לצורך העור, כגון בעורות תחשים, ולכן חייב אע"ג שאינו צריך לשער, כי זו היא מלאכה הצריכה לגופה היא.

ובביאור הלכה סי' ש"מ סעיף א' (ד"ה וחיוב) מביא דברי ח' הר"ן בשבת דף צ"ד: שכתב ג"כ דאע"פ שאינו צריך לגיזה חייב, כיון שהוא צריך ליפות עצמו בגיזה זו. ובביאור הלכה מביא בשם כמה פוסקים שסוברים דהמחבר שכתב בסי' ש"מ סעיף א' דהנוטל צפרניו או שערו חייב, והיינו שאסור מן התורה, אע"ג שהוא סובר דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, זהו משום שסובר כדעת הריב"ש דמלאכת גוזז אינו כשצריך לשערות, אדרבא גדר המלאכה הוא כשצריך להיות מיופה בלי שערות. והוא מאריך שם בזה ומבאר דזהו גם דעת הר"ח והרמב"ן והסמ"ג והרא"ש, יעו"ש.

וכפי האמור, מבואר בשו"ת הריב"ש שם שלא רק גזיזת השערות הוא מן התורה, אלא אפילו איסור סריקת השערות בשבת הוא גם כן מן התורה.

אמנם באגלי טל מלאכת גוזז סקי"ד מביא דברי הריב"ש שכתב דסריקה בשבת הוא איסור סקילה, והוא מצדד לומר שלא היא איסורו אלא מדרבנן, חדא משום דכיון שהנימין כבר מדולדלות ואינם מחוברות כראוי אל האדם אין בו איסור תורה אלא איסור מדרבנן. [ב]

ועוד, דמלאכת גוזז דאורייתא יש לומר שאינו אלא בגוזז בכלי דרך גזיזה, אבל בתולש שערות יש לומר דכשם שאמרו שהתולש בידו אינו אסור מן התורה אלא מדרבנן, הכי נמי התולש ע"י מסרק עובר רק מדרבנן, כי מלאכת גוזז הוא דוקא בכלי בדרך גזיזה שחותר את השערות,

גזיזת שערות בשבת אם נחשב מלאכה שצריכה לגופה / סריקת שער אם אסור מן התורה או מדרבנן / גזיזת נימין המדולדלות / תולש ע"י מסרק אם נחשב כלאחר יד
 - תוס', ריב"ש, ביאור הלכה, אגלי טל, אבני נזר -

ב. והנה ממה ששינונו אצל נזיר דחופף ומפספס אבל לא סורק, למדין מזה גם לענין שבת, שגם בשבת אסור גזיזת שערות והיא בכלל המלאכות האסורות, ולמדין מנזיר דגם בשבת מותר לחוף ולפספס, ואסור לסרוק במסרק, משום שבוזה תולש שערות, ועובר משום מלאכת גוזז.

דבר זה מבואר ברש"י שלפנינו (ד"ה נזיר) שכתב נזיר בחול ככל אדם בשבת, ע"כ. ומבואר דכל אדם בשבת מותר לחוף ולפספס, ואסור לסרוק במסרק. ובב"י או"ח סי' ש"ג כתב כן על פי דברי רש"י הנ"ל ועל פי דברי הרא"ש בפ"ב דביצה סי' כ"ד ובשם הכלבו ובסוף דבריו מביא כן בשם שו"ת הריב"ש סי' שצ"ד.

וכן כתב בשו"ע שם סעיף כ"ז דאסור לסרוק במסרק בשבת, ואפילו במסרק שעושים משער חזיר, כי אי אפשר שלא יעקרו שערות. אבל מותר לחוף ולפספס ביד.

והנה בשו"ת הריב"ש שם שהוא מקור דינו של השו"ע מבואר דסריקת שער בשבת אסור מן התורה, ויש בו חיוב כרת.

אכן תחילה יש לברר בעיקר מלאכת גוזז בשבת, בגוזז שערו כדרך שאדם גוזז את שערו בכוונה לגזיזה, אם זה ברור שיש בזה איסור תורה, או דאולי אפילו בגוזז בכוונה אין בו איסור תורה. ונברר הדברים בקיצור.

דהנה ידוע הכלל דבמלאכה שאינה צריכה לגופה נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון (להלן דף צ"ג, צ"ד, ועוד) אם יש בזה איסור דאורייתא או לא. והיינו, דרבי שמעון סובר שאינו עובר מן התורה על מלאכת שבת אלא אם צריך לגוף הדבר שבשבילה נעשית המלאכה, אבל אם עושה מלאכה ואינו צריך לתכלית של אותו דבר, אינו עובר עליה מן התורה ואסור רק מדרבנן. להלכה נחלקו הראשונים אם הלכה כרבי שמעון דמלאכה שאינה צריכה לגופה אסור רק מדרבנן, או דהלכה כרבי יהודה שאסור מן התורה, ורוב הפוסקים סוברים כרבי שמעון דמלאכה שאינה צריכה לגופה אסורה רק מדרבנן.

והנה התוס' להלן דף צ"ד: (ד"ה אבל) כתבו דמה ששינונו שם דהנוטל

השלמות והוספות

שלא נעקרו לגמרי וגם אינן מחוברות יפות ונוחין להנתק, ולכאורה קשה שהרי להלן דף צ"ד: אי' דצפורן שפירשה רובה אין בה משום מלאכת גוזז, דהוי כבר כתלוש, וא"כ אמאי אסור לנזיר להסיר נימין שאינן מחוברות יפה, ואמאי לא נימא דהוי כתלוש כמו בצפורן שפירשה רובה.

וכתב דיש לחלק בזה בין איסור גילוח בנוזר ובין גוזז דמלאכת שבת, והוא על פי מה שמבאר דאם דנין על הנימין אם עדיין נחשבים מחובר לגוף או לא, הרי זה תלוי אם דנין מצד גוף האדם לומר שעדיין הנימין מחוברים אליו, או שאנו דנין מצד השערות אם נחשבים עדיין מחוברים להגוף או לא. והוא מסתייע לסברא זו על פי דברי שו"ת שבות יעקב ח"א סי' ע"ג דמה שאמרו דעובר ירך אמו הוא רק כשדנין מצד הולד, שעל זה אמרו דהולד נטפל ובטל לגבי האם, אבל אם דנין מצד האם לא נאמר שהאם היא דבר אחד עם הולד. והכי נמי לענין נימין המדולדלות, שמה שאמרו שעדיין נחשבים מחוברים לגוף זהו דוקא כשדנין על השערות אם נחשבות מחוברות לגוף, אבל אם דנין מצד הגוף אין אומרים שעדיין יש עליו נימין מדולדלות, דכיון שאינם מחוברות בחיבור יפה אינו נחשב שיש עליו נימין מדולדלות.

ובשו"ת חתם סופר יו"ד סי' ק"מ מביא דברי האורח מישור, וכתב דאנו אין לנו בזה אלא דברי האורח מישור. אמנם בקרן אורה בנוזר שם חולק על דבריו, וכתב דמה שאמרו בפסיק רישא דלא ניחא לי' דמותר זהו דוקא באיסורי שבת ולא בשאר איסורי התורה. ובשו"ת הריב"ש שם מאריך ג"כ בדן סריקה מצד פסיק רישא דניחא לי' יעו"ש.

הבדל בין גדר גילוח בנוזר ובין מלאכת גוזז דשבת לגבי איסור סריקה

- שו"ת חלקת יואב -

[ב] בשו"ת חלקת יואב ח"א סי' ו' כתב דבר נפלא לפי דברי הריב"ש הנ"ל שהעלה דהמלאכה בגוזז אינו בהשערות שהוא גוזז, אלא בהאדם שמתייפה במה שהשערות ננזזין ממנו, ועל פי זה הוא מחדש דאע"ג דנזיר אסור לסרוק ראשו מן התורה, מכל מקום איסור סריקה בשבת אינו מן התורה אלא מדרבנן.

ותו"ד, דהנה לכאורה יש לתמוה בדברי הגמ' בנוזר שם דאי' דלכן אסור לו לסרוק ראשו מפני שכל הסרוק להסיר נימין מדולדלות מתכוין, ונימין המדולדלות היינו

באגלי טל, ושם כתב דכשעוקר שערות במסרק, כיון שהדרך הוא לסרוק ולכוין להשיר נימין המדולדלות, אין זה נחשב כלאחר יד, וחייב אע"ג דנחשב כתולש ביד.

ולא בדרך תלישה, ואפילו במסרק שהוא כלי, מכל מקום אינו כלי לגזיזה, וכל תלישה אפילו בכלי יש לומר שאסור רק מדרבנן.

אמנם בשו"ת אבני נזר או"ח סי' קנ"ה (אות ד') חוזר מדבריו שכתב

- ב -

נזיר שסורק שערו אם לוקה

את השער הכוונה ג"כ רק מצד הנימין המדולדל, כי רק לגבי נימין המדולדלים הרי זה פסיק רישא שבדאי ישיר אותם, אבל לגבי שאר שערות אפילו במסרק אין זה אלא ספק אם ישיר אותם או לא, וא"כ לגבי שאר שערות הרי זה בגדר דבר שאינו מתכוין.

ומעתה, כיון שאין זה ודאי שיש בראשו נימין מדולדלות, ואין זה אלא ספק אם יש שם נימין מדולדלות, לכן ודאי דאסור לסרוק ראשו, כי אם יש שם נימין מדולדלות הרי זה פסיק רישא, אמנם אם עבר וסרק במסרק אפילו אם מצא שערות על המסרק, אינו לוקה, שהרי אינו ודאי שאותן השערות היו מדולדלות, ושהיה אצלן דין פסיק רישא, שהרי אפשר שנתלשו שערות שלא היו מדולדלות, וכלפי אותן השערות היה דינו כשאר דבר שאינו מתכוין, ולכן נהי שאסור לסרוק במסרק משום פסיק רישא, זהו רק בצירוף משום דכיון דספיקא דאורייתא לחומרא צריך לחוש אולי יש שם נימין מדולדלות ואצלם הרי זה פסיק רישא, אבל אם עבר אינו לוקה, כי אולי לא היו השערות מדולדלות, והיו מותר לסרקן מדין דבר שאינו מתכוין, ואינו לוקה מספק. [וע"ע שם בגדרי דיני פסיק רישא].

אפילו במכוין לנימין המדולדלות, או שהוא פסיק רישא, מכל מקום הדבר בספק אם ישנן בראשו נימין

- רמב"ם, מנחת חינוך, חידושי רבי שמעון שקופ -

ג. הרמב"ם בפ"ה מהל' נזירות הלכה י"ד כתב דנזיר לא יסרוק במסרק ולא יחוף באדמה, מפני שמשרת את השער ודאי, ואם עשה כן אינו לוקה.

ובמנחת חינוך מצוה שע"ג (אות ח') תמה מאוד בדברי הרמב"ם שכתב דהאיסור לסרוק הוא משום שהוא פסיק רישא, ועם כל זה אם עשה כן אינו לוקה, דמלבד שיש לתמוה על מה שנטה מן הטעם האמור בגמ' דאסור משום שמכוין להסיר נימין המדולדלות ולא משום שהוא פסיק רישא, אכן אפילו אם הטעם הוא משום פסיק רישא, למה אם עבר אינו לוקה, הרי העושה דבר שיש בו משום פסיק רישא לוקה עליו, כמו שכתב הרמב"ם בפ"א מהל' שבת הלכה ו'.

אמנם בחידושי רבי שמעון שקופ בכתובות סי' ד' (ד"ה ובזה, וע"כ) מיישב דעת הרמב"ם, וכתב דמה שכתב הרמב"ם שבמסרק ודאי משיר

- ג -

סריקה במקום פאות הראש

שערי פאות הראש, וא"כ לכאורה יש לאסור לסרוק פאות הראש משום שתולש שערות, ואין להתיר משום דהוי דבר שאינו מתכוין שהרי זה פסיק רישא, כמו שמצינו בנזיר שאינו רשאי לסרוק ראשו. ובגליון הש"ס להגרעק"א בשבועות דף ב': מעיר בזה בקיצור נמרץ, והוא מציין שכבר כתב בזה בתשובה.

ובשו"ת חתם סופר חיו"ד סי' קל"ט נשאל שאלה זו על ידי הגרעק"א, והוא משיב על דבריו, ושם בסי' ק"מ ערך אליו תשובה נוספת בדין זה, ונראה שם שהגרעק"א השיב לה'חתם סופר' להקשות על דבריו, וחזר בתשובה להצדיק דבריו הראשונים, ונכתוב רק בקיצור. ג

האיך מותר לסרוק במקום פאות הראש ואין חוששין משום לאו דבל תקיפו / אם יש להתיר מטעם ספק ספיקא אולי האיסור רק בתער ואולי דוקא כשאינו משאיר שתי שערות / שיעור ארבעים שערות הוא רק מדרבנן

- תשובת רבי עקיבא איגר, שו"ת חתם סופר -

ד. בתשובות רבי עקיבא איגר (מכתב יד, ירושלים תשכ"ה) סי' ס"ג כתב דיש לתמוה האיך מצינו דינו ורגלינו בסריקת פאות הראש, הרי בשו"ע יו"ד סי' קפ"א סעיף ג' כתב בשם יש אומרים דלאו דהקפת הראש אינו דוקא בתער, אלא הוא הדין במספריים כעין תער, ויש לחוש לדבריהם, והיא דעת התוס' בשבועות דף ג': (ד"ה חייב), ולדעה זו הוא הדין דאסור לתלוש

השלמות והוספות

סריקה מן התורה, כי תלישת נימין המדולדלות אינו חמור יותר מצפורן שפירשה רובה שאין בזה איסור גוזז דאורייתא. ובאגלי טל שם מבואר ג"כ כעין סברא זו, יעו"ש. [אמנם הבאנו לעיל דהריב"ש עצמו כתב דסריקה בשבת הוא איסור תורה].

ג. לחיבת הקודש נעתיק כאן לשונות הנעימות שכתב בעל 'חתם סופר' שם אל הגרעק"א. וז"ל, ישאו הרים שלום לנופך ספיר ויהלום, יגדל כסאו וירום קרנו, ה"ה הרב הגאון הגדול האמתי המפורסם כערוגת הבשם נ"י ע"ה פ"ה (עמוד הימיני פטיש החזק) כקש"ת מו' עקיבא איגר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פרידלאנד. ובסוף מכתבו הוא מסיים בזה"ל, ובזה אתן קנצי למילין, עד כי יבואו דברי קדשו עוד אלינו, וכבדנוהו, וה' ישמור צאתו ובואו לחיים ולשלום, וירום כסאו וקרנו הגבה למעלה, ותחז עינינו שבעה רועים ושמנה נסיכים, הכ"ד אהבו הדבוק מאת, המצפה לתשובתו, החותם בכל חותמי ברכות.

ובזה מתיישב הטיב סתירה הנ"ל בין צפורן שפירש רובה ובין נימין המדולדלות, דלגבי איסור נזיר יש לדון על השערות אם הם מחוברות להגוף, שהרי איסור גילוח אצל נזיר הוא מפני קדושת השערות, שהתורה אמרה קדוש יהיה גדל פרע, והשערות נחשבות מחוברות לגוף. אבל בצפורן שפירשה רובה שהנידון הוא לענין מלאכת גוזז דשבת, לפי המבואר בריב"ש דהגדר במלאכת גוזז אינו בהשערות שהוא גוזז אלא בנוף האדם שמתייפה ע"י גזיזת השערות, א"כ צריכים לדון מצד האדם אם הצפורן מחובר אליו או לא, והרי מצד האדם אין אומרים שנחשב מחובר אליו.

ועל פי זה העלה דאע"ג דאיסור סריקה אצל נזיר הוא מן התורה, מכל מקום איסור סריקה בשבת אינו אלא מדרבנן, דבנזיר שהאיסור הוא מפני השערות, ומצד השערות הן נחשבות מחובר לאדם לכן יש בזה איסור תורה דגילוח נזיר, אבל לענין מלאכת שבת שהאיסור הוא מצד גוף האדם במה שנתייפה ע"י הגזיזה, אין לאסור

משום פסיק רישא באיסור דרבנן שישיר שתיים ממספר הארבעים. ה'א
אמנם הוא מביא דברי הסמ"ג (לאוין נ"ז) שמקשה על דברי הרמב"ם
מדברי התוספתא דמכות (פ"ד ה"ד) דאי' דיש תולש שתי שערות וחייב
משום נזיר ומשום מקיף. ולדעת הסמ"ג דאסור לגזוז ב' שערות אפילו
מפאה המלאה, אם כן יאסור לסרוק למ"ד דאיסור הקפת הראש הוא בכל
סוגי הקפה אפילו שלא בתער.

אכן עם כל זה כתב בחת"ס, דממה ששינוי במתני' בנזיר שם דנזיר
אינו סורק את ראשו, מזה יש ללמוד דכל אדם רשאי לסרוק ראשו,
דאל"כ למה שנה לנו תנא דמתני' דין זה אצל נזיר, ולא שנה דין זה אצל
כל אדם בפאות הראש, והרי זה שכיח יותר מבנזיר. ועל כרחק נצטרך
לומר שאי אפשר לתפוס החבל בשני ראשים ולהחמיר שתי חומרות יחד,
דהיינו לתפוס דעת הסוברים דהאיסור הוא גם שלא בתער, וגם לומר
כדעת הסוברים דהאיסור הוא בשתי שערות אע"ג שנשאר שער הרבה,
וכאמור, דאל"כ תקשה למה שנה התנא דין זה אצל נזיר ולא אצל כל
אדם, ועל כרחק לדעת הסוברים דהאיסור הוא גם במספריים, צריך לומר
שהאיסור הוא דוקא כשאינו מניח שתי שערות. ולכן הוא מסיק, דמכל
האמור נראה פשוט היתר גמור בלי פקפוק וזכות למנהגן של ישראל
'למיסרק רישא במסרק' מבלי לתלות בוקי 'סריקי' ברבותינו, ע"כ. ו'א

הנה שם בסי' קל"ט משיב להגרעק"א שלא ראינו לרבנן קדמונים
שנוהרו בזה, וגם מורו הגאון חסיד שבכהונה מה"ו נתן אדלער זצ"ל היה
סורק במקום הפאות, ועל כרחק שאין לחוש בזה. אלא שצריך לבאר טעם
הדבר אמאי באמת אין לחוש בזה. ה'ב

וכתב בזה, דהנה הרמב"ם בפ"ב מהל' עבודת כוכבים הלכה ו' כתב
דהפאה שמניחים בצדעים לא נתנו בו חכמים שיעור, ושמענו מזקנינו
שאינו מניח פחות מארבעים שערות, ע"כ.

ומעתה לדעת הרמב"ם ששיעור פאות הראש הוא שיהא לו ארבעים
שערות, ודאי אין לאסור לסרוק הפאות כמו בנזיר, דבשלמא בנזיר שחייב
על השרת ב' שערות אסור לסרוק, כיון שבדאי ישיר ב' שערות, אבל
בפאת ראשו אין לחוש שישיר רוב שערותיו ויעמידם על ארבעים.

וכתב עוד, דאפילו מי שאין לו אלא ארבעים שערות מצומצמים, נראה
דאין לחוש לזה, כי שיעור זה של ארבעים שערות ודאי שאינו מן התורה,
אלא דשיעורו מן התורה הוא דצריך לשייר שתי שערות, שהרי לא הקפיד
אלא שלא ישוה צדעיו עם אחורי אזניו, אלא שהיה מקובל בידם מחכמי
אחרונים או אפי' מחכמי התלמוד משום מראית העין להשאיר מ' שערות
שלא יראה כמשוה הצדעים עם אחורי אזניו. ולכן אין לאסור לסרוק

השלמות והוספות

פרע ולכן אסור גם בנימין המדולדלות, ולפי זה יש לומר דדוקא לענין הקפה אין
איסור תורה בנימין המדולדלות, ולא עוד אלא דלא מצינו מפורש שיהא בזה איסור
דרבנן, אבל בנזיר עדיין יש לומר שהוא איסור תורה, ומה שכתב הרמב"ם שאינו
לוקה יתיישב בדרך אחרת.

ולפי זה נמצא שאין ללמוד מדברי חת"ס לומר דסריקה בשבת יאסר רק
מדרבנן, דיש לומר דלא כתב כן אלא לענין פאות הראש דתלוי בהשחתה, אבל
איסור סריקה בשבת שהפוסקים למדוהו מסריקה בנזיר, יש לומר שאיסורו מן
התורה.

ה'א בשו"ת חתם סופר שם סי' ק"מ בתשובתו השניה להגרעק"א מפרש יותר את
דבריו הנ"ל, וכתב דמה שהעלה היתר על פי סברא דהוי פסיק רישא באיסור דרבנן,
אע"ג דהמג"א בסי' ש"י"ד סק"ה סובר דפסיק רישא אסור גם באיסור דרבנן, זה דוקא
באיסורי שבת ולא בשאר איסורי התורה.

ו'א והנה בתשובות רעק"א הנ"ל כשמעיר האיך רשאי לסרוק פאות הראש כתב עוד
דאין להתיר מטעם ספק ספיקא אולי כדעת הסוברים דהלאו נוהג דוקא בתער, ואולי
כדעת הסוברים דמועיל מה שמשייר ב' או ד' שערות, דהרי בשו"ע שם סעיף ט' כתב
דבכל רוחב מקום הפאה לא תגע בו יד, והיינו אפילו במספריים, הרי דאע"ג שמשייר
יותר מב' שערות אסור אפילו במספריים, ואין מתירין על ידי ספק ספיקא, וא"כ הוא
הדין דיש לאסור הסריקה כמו בנזיר.

אכן בשו"ת חתם סופר שם סי' ק"מ בתשובה שניה להגרעק"א מסתמך מאוד
על הוכחה הנ"ל מדברי מתני' דנזיר דמשם יש להוכיח דכאן רשאי לסרוק פאות
הראש, ולכן לגבי מה שכתב הגרעק"א דאין לסמוך על ספק ספיקא דא"כ תקשה
על דברי המחבר הנ"ל שכתב דבכל רוחב מקום הפאה לא תגע בו יד, והיינו אפילו
במספריים, על זה כתב בחת"ס שם שאם אין להשיב על ההוכחה זו דמדברי המתני'
שם מוכח ששאר אדם רשאי לסרוק פאות הראש א"כ הרי כבר זכינו להתיר סריקת
פאת הראש, ואם מפני שאם כן יקשה על בעלי שו"ע שאמרו דלא יגע בכל המקום
אפילו במספריים, יבא מי שדעתו רחבה מדעתנו, ויתרצה.

ושם בסי' ק"מ, החיים והשלום יהיו תמים יחולו על ראש צדיק ונשגב ה"נ רב
חביבי ה"ה הגאון הגדול האמתי המפורסם נ"י ע"ה פ"ה קכ"ש"ת מהו עקיבא נ"י אב"ד
ור"מ דק"ק פרידלאנד יע"א. נועם אמרתיו מכתב פתוחי חותם הגיעני יום אתמול
ש"ק, והיה לי שעשועים ויום עונג להתענג ברב טובו ויפיו מסולאים בפז וכו'. והוא
מסיים, היות כי הזמן יקר, פה תהיה שביעת קולמסי, וכי יבואו עוד דברי קדשו אלינו
אענדם עטרה לראשי, ואחתום בכל חותמי ברכות ממנו, א"נ השש ועלו בשלותו ורב
טובו יראה ציון בשובו. [תשובות אלו נכתבו לפני שבעל חת"ס נעשה חתנו של
הגרעק"א בזו"ש, הן כי כן יראה מתוך הסגנון, והן כי תשובות אלו נכתבו בשנת
תק"ע, ונעשה חתנו בשנת תקע"ג].

הנידון בהקפת הראש אם הוא לגבי לאו דאורייתא או לא

- שו"ת חתם סופר -

ד' ובעיקר הנידון, הנה מדברי הגרע"א שם יראה שזה נוגע ללאו דאורייתא של לא
תקיפו פאת ראשכם. אכן בשו"ת חתם סופר שם ריש סי' ק"מ מבואר שסובר דהנידון
בזה הוא לגבי איסור דרבנן, כי שם כתב דכיון שהנידון הוא מפני הנימין המדולדלות,
והיינו שכבר נעקרו מהגומות ותלויין במקצת, אין בהם משום השחתה, שהרי הם
מושחתים ועומדים, ובשלמא בנזיר יש בהם משום גדל פרע שער ראשו, אבל לאו
דהשחתה אין בזה. וכעין ראי' לזה מדברי הרמב"ם בהל' נזירות (הנ"ל) שאע"פ שאסור
לסרוק אם עשה כן אינו לוקה, הרי שאין בזה איסור תורה. והיינו, שהנידון הוא לגבי
איסור דרבנן.

והנה בחת"ס שם מסיים וכתב, ולזה עוררני מופלג אחד, הגם שאיני שוה עמו,
כי ראייה זו יש לדחות בנקל, מכל מקום הדברים בעצמם נראית אמתיים, ע"כ.

והנה חת"ס סתם קצת את כוונתו בזה, במה הוא מודה לה'מופלג' הנ"ל ובמה
הוא חולק עליו, כי לפי מה שה'מופלג' מסתמך על דברי הרמב"ם בהלכות נזירות
שם, נמצא דגם בנזיר איסור סריקה הוא רק איסור מדרבנן, ולדבריו בכל מקום איסור
גילוח בנימין המדולדלות הוא רק מדרבנן, ולכן אם עבר אינו לוקה עליו. אמנם
בתחילת דברי חת"ס שם משמע שהוא מחלק בין נזיר ובין דלאו דהקפת הראש,
דלגבי לאו דהקפת תלוי בהשחתה והרי הם מושחתים ועומדים, ולגבי נזיר תלוי בגדל